

Voorstel voor	Algemeen bestuur	
Vergaderdatum	12 oktober 2022	
Onderwerp	Beleid cultuurhistorie en erfgoed	
Agendapunt	10	
Portefeuillehouder	Stefan Kuks	
Opsteller/indiener	Jan Wagenvoort 06 21882548 j.wagenvoort@vechtstromen.nl	Petra Woldendorp
Vertrouwelijkheid	Nee	

Routing	Besluit
Advies commissie 28 september 2022	De commissie geeft een positief advies af over het voorstel en adviseert het als hamerstuk te agenderen voor het algemeen bestuur.
Besluit algemeen bestuur 12 oktober 2022	

I. Voorstel

Samengevat wordt voorgesteld:

1. akkoord te gaan met het beleid voor cultuurhistorie en erfgoed en het binnen de bestaande budgetten invulling geven aan dit beleid voor de onderdelen:
 - a. archeologie;
 - b. landschappelijke waarden;
 - c. gebouwen en waterinfrastructuur/Erfgoedlijst Vechtstromen;
 - d. archieven en collecties;
 - e. voorwerpen en objecten;
 - f. immaterieel erfgoed;
2. akkoord te gaan met het vertellen van het 'Verhaal van Vechtstromen' (het ontsluiten van de geschiedenis) en hiervoor het jaarlijks beschikbare budget van € 20.000 aan te wenden.
3. naar aanleiding van het 'Verhaal van Vechtstromen' te bekijken of aanscherping van kaders voor archieven en collecties noodzakelijk is.

II. Kernboodschap

Waterschap Vechtstromen en zijn voorgangers kennen een geschiedenis van meer dan honderd jaar. Onze activiteiten in de afgelopen ruim honderd jaar hebben sporen nagelaten die iets zeggen over de wijze hoe wij als waterschap met onze omgeving zijn omgegaan. Dat betekent dat ook onze huidige activiteiten deel gaan uitmaken van de geschiedenis van Vechtstromen. In ons dagelijks werk is altijd aandacht voor het beschermen en/of het versterken van cultuurhistorische waarden en het erfgoed. Dit is op alle onderdelen echter niet eenduidig opgenomen in beleid. Door hiervoor beleid te hanteren wordt ons handelen eenduidig, zorgen we voor duidelijkheid op het gebied van cultuurhistorie en erfgoed en zorgen we dat zaken op het gebied van cultuurhistorie en erfgoed niet verdwijnen, beschadigd raken of juist goed gedocumenteerd worden.

III. Waarom wordt dit voorgesteld? Wat wil het AB met het voorstel bereiken?

Als Vechtstromen zijn we ons bewust van het belang en onze verantwoordelijkheid voor cultuurhistorie en erfgoed.

Daar waar het direct gekoppeld is aan wet- en regelgeving (onder andere Monumentenwet en Archiefwet) geven we daar op een zorgvuldige wijze invulling aan.

De cultuurhistorie omvat echter veel aspecten die vaak niet via wet- en regelgeving worden afgedekt maar waarin het gaat om onze eigen keuzes en waarden die we daaraan koppelen.

Door hiervoor beleid te hanteren wordt ons handelen eenduidig, zorgen we voor duidelijkheid op het gebied van cultuurhistorie en erfgoed en zorgen we dat zaken op het gebied van cultuurhistorie en erfgoed niet verdwijnen, beschadigd raken of juist goed gedocumenteerd worden.

IV. Toelichting op het voorstel/ kader

(Wat is de grotere context? Waar komt het onderwerp vandaan? In welk kader kan het worden geplaatst?)

Er vinden tal van ontwikkelingen plaats op het gebied van cultuurhistorie en erfgoed.

Enerzijds op het gebied van wet- en regelgeving. Anderzijds is er ook binnen de waterschappen en in de maatschappij in toenemende mate belangstelling voor cultuurhistorie en erfgoed.

Wet en regelgeving

Sinds 1 juli 2016 is de nieuwe Erfgoedwet van kracht. De wet is een raamwet, die regelt hoe provincies en gemeenten bij de uitwerking van hun Omgevingsplannen rekening moeten houden met cultuurhistorische waarden. Een waterschap stelt geen Omgevingsplan op. Gemeenten moeten bij de totstandkoming van het Omgevingsplan rekening houden met de gevolgen voor het beheer van watersystemen. In dezelfde periode heeft de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB) de 'Handreiking Waterbeheer en Cultuurhistorie' en 'Handboek Beekherstel en Erfgoed' geactualiseerd. Hierin kunnen waterschappen informatie vinden over de mogelijkheden die archeologie, monumenten en cultuurlandschappen kunnen opleveren voor het waterschap en met welke verplichtingen men rekening moet houden.

Ontwikkeling binnen de waterschappen

De erfgoedmonitor (Rijksdienst voor het cultureel erfgoed) peilt 6-jaarlijks het aantal waterschappen dat in hun beleid aandacht besteedt aan cultuurhistorie en erfgoed. De laatste peiling is van 2016 (gepubliceerd in 2018). Vechtstromen neemt hier een zeer bescheiden positie in. Dit komt omdat we de aandacht en zorg voor cultuurhistorie niet expliciet in onze sturingsdocumenten hebben benoemd. Toch zijn we in de praktijk bezig met cultuurhistorie en erfgoed. We doen dit omdat we in ons werk de leefomgeving centraal stellen waarbij ook gekeken wordt naar de invalshoek cultuurhistorie en erfgoed.

Bij de waterschappen krijgt de aandacht voor cultuurhistorie en erfgoed een verdiepingsslag. Hierbij kan gedacht worden aan de visie op erfgoed van Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (2017), de beleidsnotitie over cultuurhistorie en erfgoed van Waterschap Drents Overijsselse Delta (2019) en het beleid voor cultuurhistorie van het waterschap Noorderzijlvest (2020).

Tevens is vanuit de Unie van Waterschappen een themagroep opgericht, geheel gewijd aan de cultuurhistorie en erfgoed.

Maatschappelijke ontwikkeling

Er is sprake van een toenemende bewustwording van het belang van cultuurhistorie en erfgoed.

Dat blijkt onder andere voor de tegenomen belangstelling voor met name de (regionale) geschiedenis bij provinciale en lokale erfgoedorganisaties en bij lokale historische verenigingen. Ook op ons eigen archief wordt steeds vaker een beroep gedaan voor het uitvoeren van historisch onderzoek. Daarnaast blijkt dat er ook waardering is voor het behoud of de versterking van cultuurhistorische elementen in de fysieke leefomgeving.

V. Alternatief voorstel

Voor alle onderdelen van de cultuurhistorie kan aangesloten worden bij bestaande wet- en regelgeving en interne kaders en werkwijzen. Alleen voor het onderdeel gebouwen en waterinfrastructuur, voor zover dit geen rijks- of gemeentelijke monumenten zijn, zijn intern geen kaders of richtlijnen aanwezig.

In een themabijeenkomst met het dagelijks bestuur (november 2021) zijn enkele scenario's besproken over hoe om te gaan met cultuurhistorie en erfgoed in relatie tot gebouwen en waterinfrastructuur voor zover die geen rijks- of een gemeentelijke monumentenstatus hebben.

Het gaat daarbij om de volgende scenario's:

- Maximaal: Een gedegen uitwerking van een visie op cultuurhistorie en erfgoed en organiseren van kennis en capaciteit ten behoeve van dit onderwerp.
- Pragmatisch: Erfgoedlijst Vechtstromen vaststellen. Bij verlies van functie of voornemens tot afstoten eerst een besluit door het (dagelijks) bestuur.
- Minimaal: Voortzetting van de ad-hoc aanpak en acceptatie van de bijbehorende risico's.

Het dagelijks bestuur heeft daarbij de voorkeur uitgesproken voor een 'pragmatische aanpak'. In dit scenario heeft de interne Kerngroep Cultuurhistorie samen met onder andere gebiedsbeheerders gebouwen waterinfrastructuur in beeld gebracht met een potentieel cultuurhistorische waarde. Vervolgens zijn deze objecten door de interne Kerngroep Cultuurhistorie gewaardeerd volgens een methodiek van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed. De resultaten hiervan geven een eerste indicatieve onderbouwing van de cultuurhistorische waarden van de betreffende objecten. De Erfgoedlijst Vechtstromen heeft een signaalfunctie. Het vermelden van een object op de Erfgoedlijst Vechtstromen leidt niet automatisch tot een keuze tot behoud. Wanneer een gebouw of waterinfrastructuur op deze Erfgoedlijst de functie dreigt te verliezen of aan het einde van de levensduur is, vindt een bestuurlijke afweging plaats over de te nemen maatregelen. Een dergelijke werkwijze is in lijn met het AB-besluit inzake het verwijderen van assets (11 mei 2022).

De Erfgoedlijst wordt elke vijf jaar geactualiseerd en vervolgens bestuurlijk vastgesteld.

VI. Argumenten

1.1 Met het opstellen en hanteren van beleid op het gebied van cultuurhistorie en erfgoed vult Vechtstromen een belangrijke verantwoordelijkheid in.

Door te handelen op basis van vastgesteld beleid op het gebied van cultuurhistorie en erfgoed geven we invulling aan het goed omgaan met hetgeen ons toevertrouwd is en een cultuurhistorische waarde vertegenwoordigt.

1.2 Door het hanteren van beleid op het gebied van cultuurhistorie voorkomen we dat we waardevolle objecten, collecties, waterinfrastructuur, enz. verliezen of aantasten.

Als Vechtstromen beheren we objecten met een officiële monumentale status. Dit doen we goed en zorgvuldig. We beheren echter ook objecten waarbij we ons niet altijd bewust zijn van de waarden die het vertegenwoordigt. Dit gaat goed zolang het object blijft functioneren of bewaard blijft. Maar als het nodig is om deze objecten aan te passen of te verwijderen, voorkomen we, door te handelen vanuit beleid, dat we belangrijke cultuurhistorische waarden ernstig aantasten of zelfs verliezen.

1.3 Door het hanteren van beleid op het gebied van cultuurhistorie en erfgoed werken we aan bewustwording van belangrijke waarden in ons dagelijks werk.

In ons dagelijks werk stellen we de leefomgeving centraal waarbij ook gekeken wordt naar de invalshoek cultuurhistorie en erfgoed.

Door hierin vanuit deze invalshoek bewust te handelen, kunnen we cultuurhistorie en erfgoed meer betekenis geven en onder de aandacht brengen.

1.1 Door het verhaal van Vechtstromen te vertellen (het ontsluiten van de geschiedenis) kunnen we meerwaarde realiseren.

Het verhaal van Vechtstromen kan bijdragen aan meer bewustwording bij bewoners over het belang van het waterbeheer in de eigen leefomgeving. Vechtstromen kan hierdoor werken aan een identiteit door haar rol in samenhang met het gebied en haar bewoners vanuit een historische context te benadrukken. Dit heeft effect op een positieve betrokkenheid van de bewoners in het gebied. Ook bij de interne medewerkers kan dit zorgen voor meer bewustwording, binding en het zich identificeren met het waterschap.

VII. Risico's en kanttekeningen

1.1 Het kan voorkomen dat objecten en waterinfrastructuur met een cultuurhistorische waarde toch niet op de Erfgoedlijst Vechtstromen staan.

De gebouwen en waterinfrastructuur op de Erfgoedlijst Vechtstromen zijn vanuit de Kerngroep Cultuurhistorie geïnventariseerd in afstemming met medewerkers met veel gebieds- en/of installatiekennis. De verwachting is dat daardoor een compleet beeld is ontstaan. Dit neemt niet weg dat er altijd objecten en waterinfrastructuur kunnen zijn die een bepaalde cultuurhistorische waarde hebben en die toch niet op de Erfgoedlijst staan. Dit kan worden afgedekt door deze in voorkomende gevallen toch te behandelen als behorende tot de Erfgoedlijst Vechtstromen. Daarnaast wordt de Erfgoedlijst Vechtstromen elke vijf jaar geactualiseerd en opnieuw bestuurlijk vastgesteld.

1.2 Het kan voorkomen dat medewerkers zich niet bewust zijn van objecten en waterinfrastructuur met een cultuurhistorische waarde waardoor deze verloren kunnen gaan of ernstig worden aangetast.

Binnen de organisatie is al veel bewustwording aanwezig over cultuurhistorische waarden en wordt in voorkomende gevallen ook zorgvuldig gehandeld.

Dit kan verder ondersteund worden door via gerichte communicatie te sturen op bewustwording omtrent de (mogelijke) historische waarde van objecten en waterinfrastructuur en het daarvoor geldende beleid.

1.3 De Erfgoedlijst Vechtstromen vraagt om een zorgvuldige onderbouwing.

De Erfgoedlijst Vechtstromen is samengesteld en gewaardeerd door interne Kerngroep Cultuurhistorie. Deze bestaat uit medewerkers (8) vanuit verschillende vakgebieden met een affiniteit met cultuurhistorie en erfgoed. De verwachting is dat hierdoor de verschillende gebouwen en waterinfrastructuur op een goed onderbouwde wijze op de Erfgoedlijst Vechtstromen zijn geplaatst. De adviezen worden in principe opgesteld door de Kerngroep Cultuurhistorie. De verwachting is dat hierdoor een goed onderbouwd advies opgesteld kan worden. Wanneer specifieke kennis nodig is, kan het nodig zijn om een adviesbureau in te schakelen.

1.1 Het verhaal van Vechtstromen (het ontsluiten van de geschiedenis) vraagt continue aandacht.

De huidige activiteiten en producten op dit gebied hebben een incidenteel karakter en missen daardoor samenhang en continuïteit om bij te dragen aan de meerwaarden.

Door via de Kerngroep Cultuurhistorie hiervoor jaarplannen op te stellen blijft dit onder de aandacht.

VIII. Financiën

Voor de verschillende onderdelen van de cultuurhistorie zijn bestaande budgetten beschikbaar. Daar waar toch extra financiering nodig is zullen deze expliciet ter besluitvorming aan het DB worden voorgelegd.'

Voor de verschillende onderdelen binnen de cultuurhistorie is sprake van de volgende (bestaande) financiering:

Archeologie

De (toevals)vondsten doen zich incidenteel voor in een projectomgeving. De benodigde middelen om aan de wetgeving te voldoen, worden begroot in de projecten. Voor wat betreft het tentoonstellen van dergelijke vondsten zijn geen aanvullende middelen noodzakelijk.

Landschappelijke waarden

Vorbereiding en uitvoering vindt plaats binnen de projectomgeving. De benodigde middelen worden door het bestuur beschikbaar gesteld via de programmabegroting en bijbehorende kredietverstrekkingen. Het operationele beheer, incl. de benodigde middelen, wordt opgepakt binnen de beheerorganisatie. Hiervoor zijn geen aanvullende middelen nodig.

Gebouwen en waterinfrastructuur/Erfgoedlijst Vechtstromen

Indien een gebouw of waterinfrastructuur op de Erfgoedlijst Vechtstromen zijn functie verliest of aan het einde van de levensduur is, volgt een voorstel aan het algemeen bestuur. Wanneer er sprake is van behoud of herbestemming gaat dit voorstel onder andere over het beheer en de financiering. De extra kosten voor beheer worden daarna meegenomen in de begroting van het eerstvolgende jaar.

Indien besloten wordt tot verwijdering wordt de werkwijze gehanteerd volgens het AB-besluit inzake het verwijderen van assets (11 mei 2022). Bij het slopen en verwijderen van assets - die vervangen worden - worden de sloop- en verwijderingskosten ten laste van het beschikbare investeringsbudget/-krediet gebracht. Bij het slopen en verwijderen van assets, die niet vervangen worden, worden de sloop- en verwijderingskosten ten laste van de exploitatie gebracht. In het kader van het beleid voor cultuurhistorie/ erfgoed levert dit dus geen extra kosten op.

Archieven en collecties

Het archiefbeheer en beheer van collecties zijn reguliere taken binnen Vechtstromen. Hiervoor zijn financiële middelen binnen de bestaande exploitatiebudgetten beschikbaar. Hiervoor zijn geen aanvullende middelen noodzakelijk.

Voorwerpen en objecten

We bewaren voorwerpen en objecten die getoetst zijn aan de beslisboom voor voorwerpen en objecten. De kosten van het bewaren van het betreffende object moet in verhouding staan met het belang om het object te bewaren. We bewaren daarom bijvoorbeeld geen tractoren. Het gaat hier met name om gebruiksvoorwerpen en objecten die bewaard worden of op een locatie ten toon worden gesteld. De verwachting is dat hiervoor geen aanvullende middelen nodig zijn.

Immaterieel erfgoed

Immaterieel erfgoed is 'levend erfgoed'. Het omvat sociale gewoonten, rituelen, tradities, uitdrukkingen, bijzondere kennis of vaardigheden die gemeenschappen en groepen (en soms zelfs individuen) erkennen als een vorm van cultureel erfgoed. Er zijn dan ook geen concrete middelen te koppelen aan immaterieel erfgoed.

Het verhaal van Vechtstromen (het ontsluiten van de geschiedenis)

Voor het verhaal van Vechtstromen (het ontsluiten van de geschiedenis) is jaarlijks binnen het teambudget van Bestuur & Communicatie een bedrag van € 20.000 beschikbaar. Aanwending hiervan vindt plaats na advisering vanuit de interne Kerngroep Cultuurhistorie. De intern beschikbare capaciteit voor dit onderdeel is gelimiteerd tot maximaal tien dagen per jaar per medewerker.

IX. Communicatie

Het beleid op het gebied van cultuurhistorie en erfgoed zal actief worden uitgedragen naar de teams die hierbij in belangrijke mate betrokken zijn.

Cultuurhistorie/erfgoed	Teams	
	Projectfase	Beheerfase
Archeologie	Projecten	Bestuur & Communicatie
Landschappelijke waarden	Projecten	Beheer watersysteem
Gebouwen en waterinfrastructuur	Projecten	Facilitair (gebouwen) watersysteem(waterinfrastructuur)
Archieven en collecties	Nvt.	Informatievoorziening
Voorwerpen en objecten	Nvt.	Facilitaire dienstverlening
Immaterieel erfgoed	Nvt.	Ntb.

De communicatie is gericht op bewustwording en het handelen overeenkomstig het beleid.

X. Juridische zaken

Bij de uitvoering van het beleid wordt gehandeld overeenkomstig de geldende wet- en regelgeving, voor zover van toepassing. De geldende wet- en regelgeving is opgenomen in de beleidsnotitie Cultuurhistorie en erfgoed.

XI. Uitvoering

Na vaststelling van het beleid zal worden gehandeld overeenkomstig dit beleid. In de praktijk wordt voor een belangrijk deel al invulling gegeven aan dit beleid, bijvoorbeeld als het gaat om het omgaan met de archieven, het meenemen van landschappelijke waarden in projecten en het beheer en de omgang met archeologische vondsten. Aanvullend hieraan is het van belang om hierover gericht te communiceren (zie IX Communicatie) zodat er bewustwording ontstaat en gehandeld wordt overeenkomstig het beleid.

XII. Bijlage(n)

1. Besluit.
2. Beleid Cultuurhistorie en erfgoed 2022-2026.

Besluit Beleid cultuurhistorie en erfgoed

Het algemeen bestuur van het waterschap Vechtstromen;

gezien het advies d.d. 28 september 2022;

gelet op de artikelen 56 en 77 van de Waterschapswet;

BESLUIT

1. akkoord te gaan met het beleid voor cultuurhistorie en erfgoed en het binnen de bestaande budgetten invulling geven aan dit beleid voor de onderdelen:
 - a. archeologie;
 - b. landschappelijke waarden;
 - c. gebouwen en waterinfrastructuur/Erfgoedlijst Vechtstromen;
 - d. archieven en collecties;
 - e. voorwerpen en objecten;
 - f. immaterieel erfgoed;
2. akkoord te gaan met het vertellen van het 'Verhaal van Vechtstromen' (het ontsluiten van de geschiedenis) en hiervoor het jaarlijks beschikbare budget van € 20.000 aan te wenden.
3. naar aanleiding van het 'Verhaal van Vechtstromen' te bekijken of aanscherping van kaders voor archieven en collecties noodzakelijk is.

Aldus vastgesteld in de vergadering d.d. 12 oktober 2022.

Het algemeen bestuur,

dr. S.M.M. Kuks, watergraaf

drs. R.I. Andringa, secretaris